

ԼՈՐԱԶՈՐ

Բ Ն Ն Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն.

Սահմանները.—Տաթևից դէպի արևմուտք և Այրիչալից դէպի արևելք, հիւսիսից հարաւ ձգւում է մի հովիտ, որ կոչւում է Մեծ Զոր կամ Զորեր և կամ Լորաձոր: Այս հովիտը հիւսիսային կողմում, Դարաբասի մօտ, բաւական լայն է և դէպի հարաւ քնալով նեղանում է:

Դնտներ.—Հովտի միջով հոսում է մի գետ, որ կոչւում է Ծնաթաղի-գետ կամ Հաչենու չայ, որ բաղկացած է երեք վտակներից: Առաջինը կոչւում է Տատնու-գետ, Տատնու աւերակի անունով, և սկիզբն է առնում Դամուրրի գաղից, երկրորդը Հաչենու չայ, որ սկիզբն է առնում Հաչա-դայա-ից, իսկ երրորդը՝ Աղբաշ, որ սկսւում է Ղամբիլից (8918): Այս երեք վտակները խառնւում են միմեանց Ծնաթաղ գիւղի մօտ և յետոյ Լոր գիւղի մօտ ընդունում Մուրուց առուակը, որ սկիզբն է առնում Մուրուց աւերակ գիւղի աղբիւրներից, և Սալկուզը՝ Դետաթաղ գիւղի մօտ: Ապա՝ Դարաբասի մօտ իւր ընթացքը դէպի արևելահիւսիս փոխելով թափւում է Որոտն գետի մէջ: Ծնաթաղի գետը շատ լստակ ու արագավազ է և ունի փոքր քանակութեամբ մանր ձկներ:

Լճուներ.—Լորաձորի հարաւային կողմը սաստիկ լեռնոտ է: Այստեղ, բացի վերոյիշեալ լեռներից, կան նաև Այմերան գաղ (11030), Արմազ (11188), Ղարա-դայա և այլ լեռներ: Սրանցից նշանաւոր է Ղարա-դայա լեռը, որ ընկնում է

Մուրուց, Հրդյաձոր և Տատնու ձորերի մէջ: Լերան գագաթը ծածկուած է բաւական մեծ ժայռերով, որոնցից ամենաբարձրը պաշտուած է թէ հայերից և թէ թուրքերից: Այդտեղ ոչ գերեզման և ոչ խաչարձան կայ, միայն սրանից 10 տարի առաջ Շնաթաղի քահանան մի փոքրիկ մատուռ է շինել այնտեղը, որ վաղուց ի վեր պաշտուած էր:

Միւս լեռները, որ ձգւում են գետի ուղղութեամբ՝ մենք կը իշնէք գիւղերը նկարագրելիս:

Ժայռեր.— Բացի լեռներից՝ Լորաձորի հարաւային կողմը հարուստ է նաև ահագին կարմիր ժայռերով, որոնց մէջ կան բնական և արհեստական արբեր: Այսպէս՝ Տատնու ձորակում, որ Լորաձորի շարունակութիւնն է կազմում, Շնաթաղից կէս վերստ դէպի հարաւ՝ գտնւում է մի ահագին, կարմիր քարի ժայռ, մօտ 74,5 մ. (35 սաժէն) բարձրութեան, որի ստորոտում գտնւում է Ս. Սարգսի խռոչը ^{*)}:

Այս ժայռից բարձր գտնւում է Քրրատակ ժայռը, որի մէջ հինգ քարայր կայ, մի քանիսը բնական, իսկ մի քանիսը արհեստական: Սրանից էլ փոքր ինչ բարձր գտնւում է Որին քարաժայռը, որ առաջիններից անհամեմատ բարձր է և մեծ: Այստեղ կայ մի բնական քարայր, որ 12,78 մ. (6 ս.) երկարութիւն, 4,26 մ. (2 ս.) լայնութիւն և 6,35 մ. (3 սաժէնից աւելի) բարձրութիւն ունի: Այստեղ այժմ ոչխարներ են պահում: Նոյն ժայռի մէջ կան ուրիշ արբեր ևս, որոնցից մի քանիսը արհեստական են:

Ժայռի ստորոտում, նեղ ձորակի մէջ կուտակւում են հանգիպակաց սարերից թափուած հիւսերը, որ ամբողջ ամառ մնում են անհալ:

Որին քարաժայռից էլ փոքր ինչ բարձր գտնւում է մի ուրիշ քարաժայռ, որ տարածւում է արևելքից արևմուտք: Այս ժայռի վրայ գտնւում է Ժողովրդի Վազու զալա՝ կոչած ամրոցը: Ժայռի վրայ նկատելի են պարսպի և տների հետքեր: Կայ նաև մի քարուկրեայ հոր: Ժայռի հարաւային

^{*)} Տես Հաւատքի բաժնում:

լանջին, բերդից դուրս նկատելի են տների հետքեր:

Բերդը շատ դժուարամատչելի է:

Հանքեր. — Լորաձորում միայն Ենաթաղ գիւղի մէջ նկատուած է պղնձի հանք, որ բոլորովին անմշակ է թողնուած: Հանքային ջրեր. — Կայ միայն ածխածին ջուր. նոյն Ենաթաղ գիւղում, գետակի ափին, որին տեղացիները «շոռ ջուր» են կոչում և բոլորովին չեն օգտուած:

Կլիման — Լորաձորում մեղմ է. այստեղ չեն հասնում խաղողը և թուխթ. իսկ ձմեռը լեռների արևահայեաց լանջերը ծածկուած են մնում կարճ խոտով, այնպէս որ անասունները ամբողջ ձմեռ արածում են:

Բուսականութիւն. — Ամբողջ հովիտը ծածկուած է պլազատու ծառերով: Տներն անգամ ցրուած են այգիների մէջ: Այստեղ առուելապէս աճում են կեռասենիներ (որոնք տալիս են զանազան տեսակի կեռասներ, ինչպէս սպիտակների սպիտակ և մեծ, աղւըկների-աղու, դառը, ժեռ, թթուած) խնձորենիներ, (հետեւեալ տեսակներով. կարմրկնի, կարմիր և շատ մեծ, թիֆլիզկնի, թիֆլիզից բերած, փափուկ. տըփրկնի, փոքր ինչ տափակ. նախիջնանի, մանր և քաղցր. սըլըլկնի, երկար և ծայրը սուր. սերկնելի, երկար, փափուկ) և տանձենիներ (հետեւեալ տեսակներով թթուատանձ, որից թթու են դնում. մնդրատանձ, շատ քաղցր է. փշփշոտանձ, պինդ և փշուր. ձմննատանձ, պահուած է ձմեռը. յափսնի տանձ, մանր. և շատ քաղցր. դըզըլարմուտ (ոսկե խնձոր), դեղնաուռն, փափուկ և քաղցր):

Կենդանիներ. — Լորաձորում, շնորհիւ բազմաթիւ գեղեցիկ արօտատեղերի, պահուած են բաւական մեծ քանակութեամբ ձիեր, ջորիներ կովեր, ոչխարներ, և այլեր:

Վայրի կենդանիներ, բացի նապաստակից և աղուէսից, չեն պատահում:

Այգիները լի են թռչուններով: Բազմաթիւ են մանաւանդ աղաւնիները, որոնք ազատ ապրում են եկեղեցիների մէջ և նրանց կոուրների տակ: Ընտանի թռչուններից պահուած են միայն հաւեր: